

УДК 78.071.1(477)Косенко:930.25

КІРА ШАМАЄВА

З АРХІВУ ВІКТОРА КОСЕНКА

Більше десяти років тому архів композитора В. С. Косенка, зібраний і збережений родиною музиканта, було передано в Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. До нашого часу цей архів повною мірою не опрацьовано, він є фактично недоступним для дослідників. Тому окремі фрагменти архівних матеріалів, з якими, готуючись до 100-річчя В. С. Косенка, працювала автор статті, можуть стати їм у нагоді. Звернено увагу на авторські маргіналії в рукописах романсів, які раніше не привертала уваги дослідників. Важливими є доповнення до публікації листів Віктора Степановича дружині (20–30-ті роки), у попередніх виданнях яких були відсутні будь-які натяки на соціальний «негатив», а також факти з особистого життя автора і його родини. Наведено рукописи заяв композитора до різних установ і матеріали до його біографії, зібрані свого часу В. Довженком. З кореспонденцій кінця 1920–30-х років дізнаємося про музичне життя Харкова й Житомира. Лист до родини 1959 року містить цікаві відомості про матір музиканта. Уміщено враження і спогади сучасників композитора, записані у 1960-ті роки.

Ключові слова: творче життя Віктора Косенка, архів, квартира-музей В. С. Косенка.

Під час підготовки 100-річного ювілею В. С. Косенка я звернулася до меморіальної квартири-музею, де зберігався архів композитора². На той час це була унікальна, єдина на культурному ландшафті мегаполісу недержавна установа такого профілю. Її було створено з ініціативи і зусиллями дружини покійного митця Ангеліною Володимирівною Канеп-Косенко (1893–1977). Майже півстоліття меморіальна квар-

---

© Шамаєва К. І.

² Історію створення і діяльність музею розкрито у виданні: У світі чарівної музики (Кабінет-музей Віктора Степановича Косенка) / упор. Л. Івахненко. Київ : Кий, 2007. 152 с.

тира була культурним осередком, відкритим для всіх бажаючих. Експозиція музею, висвітлюючи життя В. Косенка, відтворювала одночасно й культурну атмосферу епохи, музичні процеси в країні загалом. Музичні вечори й зустрічі, які систематично відбувалися в Музеї із залученням учнівської молоді як безпосередніх учасників (виконавців, слухачів), ставали чудовим прикладом активної естетично-виховної роботи. У квартирі-музеї В. Косенка виховувалося не одне покоління київських музикантів і шанувальників прекрасного.

Хранителем не лише музею, а й кращих традицій культурного спілкування тривалий час, щасливий для відвідувачів, була донька Ангеліни Володимирівни Раїса Едуардівна Канеп-Косенко (1910–2007). Двадцять років життя вона спілкувалася з митцем. Свідок минулого, Раїса Едуардівна ніби поєднувала епохи і сама була живим безцінним «експонатом» музею.

Та час вніс багато змін... Пішла з життя Раїса Едуардівна. Перервалася ниточка, яка безпосередньо пов'язувала нас з митцем. Квартира-музей втратили свою душу – чисту, безкорисливу, щедрю до самопожертви. Змінилася аура цього приміщення. Там стало інакше дихатися. З ностальгією згадували відвідувачі минулі часи. Уже не зустрічав музичним вітанням відвідувачів вечорів-концертів талановитий музикант, піаніст Павло Батюшков (1924–2009), захоплений творчістю композитора, постійний учасник усіх заходів музею, який волею долі увійшов у родину Косенків.

Те, що протягом багатьох років в різні періоди історії України не спромоглась здійснити влада, здійснила мудра, далекоглядна Раїса Едуардівна. Вона сама, своєю волею змінила стан і статус музею. За її заповітом, квартира перейшла в розпорядження міста і була передана на баланс міністерства культури України. З того часу вона стала філією Державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України. Після певного періоду безвладдя, музей очолила інтелігентна, творча, чутлива до живої музики людина. До гостинної оселі потяглися виконавці, почала формуватися слухачька аудиторія, поряд

з традиційними зібраннями проводяться нові культурні заходи. Можна було сподіватися, що музей-квартира по вулиці М. Коцюбинського, 9 стане гідним пам'яті великого Майстра.

Архів В. Косенка, дбайливо зібраний і збережений близькими навіть у часи воєнного лихоліття, Р. Е. Канеп-Косенко передала на державне зберігання в Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Минуло більше десяти років, однак архівні матеріали й досі повною мірою не опрацьовані і фактично залишаються недоступними для дослідників, тому, запропоновані в статті фрагменти з архівних документів, з якими свого часу працювала авторка, можуть стати в нагоді.

Архів у квартирі-музеї містив дві складові. Насамперед авторські матеріали – рукописи музичних творів, епістолярій (переважно листи до дружини), прижиттєві фотографії, окремі заяви, автобіографії тощо. Другу частину склали досить докладні спогади дружини композитора, його сучасників, листи окремих осіб, а також матеріали, зібрані В. Довженком під час опрацювання спадщини композитора.

Музичний доробок композитора систематизували й опрацьовували члени редакційних колегій (П. Батюшков, Г. Гембер, В. Довженко, А. Коломієць, М. Дремлюга, Б. Лятошинський, Г. Майборода, В. Кирейко і Л. Ревуцький). Повне десятитомне зібрання творів В. Косенка вийшло друком упродовж 1970–73 років. І хоч музичний спадок композитора видано, дослідникам його творчості не зайве звернутися до рукописів. Готуючи вступне слово до «Вечора романсів В. С. Косенка» у виконанні С. Пікульського і А. Толстих, переглядаючи рукописи вокальної лірики, я не могла пройти повз авторські маргіналії – малюнки і записи на берегах книг, рукописів, листів, які містять коментарі, тлумачення, думки. Так, написаний 1922 року романс «Говори, говори» доповнено рядками: «Говори Муза! Всегда говори! Я люблю тебя слушать в нашем уголочке». Романс написано в Житомирі у перші роки подружнього життя з Ангеліною Володимирівною. На рукописі романсу «Я Вас любил...» (19 березня

1930 року) міститься напис «Галюше. Я Вас любил... Да – время прошедшее». Погодьмося, такі авторські ремарки вносять певні психологічні нюанси в життєву картину митця.

Матеріали архіву В. Косенка були двічі (частково) видані в збірниках «В. С. Косенко у спогадах сучасників» та «В. С. Косенко. Спогади. Листи»¹.

Автори спогадів, а це переважно свідки творчої зрілості музиканта – відомі діячі вітчизняної культури, члени родини, учні. Вони відтворюють портрет Майстра, Людини щедро обдарованої, талановитої, натхненої, інтелігентної. Її ліризм, щирість, душевне тепло виявились у всіх сферах діяльності – у творчості, виконавстві, педагогіці, громадській роботі. Публікуючи ці листи, упорядник збірника Ангеліна Володимирівна Канеп-Косенко, дружина композитора (більше 120 поданих листів адресовані саме їй), дуже тактовно скоротивши все, що торкалося особистого життя автора і його родини, залишила в основному повідомлення – звіти про творчі здобутки та публічну діяльність. Цей, по-людськи зрозумілий підхід до матеріалу позбавив його характерної трепетної ліричної ноти, відчуття людських бажань, сумнівів, душевної тривоги, роздумів, які чи не найкраще характеризують митця як людину, особистість і відкривають шлях до поглибленого вивчення його спадщини. Щоб не викликати будь-якого соціального «негативу», у спогадах і листах знято деякі суттєві згадки про батьків композитора, а також багато відомостей, які перетворюють ці листи з матеріалу лише про митця та його творчість на суворі об'єктивні свідчення сучасника про суперечливу епоху 20–30-х років, величну за своїми задумами і трагічну за результатами їх втілення. Повніше варто опублікувати спогади дружини композитора. До двох попередніх видань не було включено деяких її думок

---

¹ В. С. Косенко у спогадах сучасників / упор. А. В. Косенко. Київ : Музична Україна, 1967. 180 с.;

В. С. Косенко. Спогади. Листи / упор. А. В. Косенко. Вид 2-ге, доп. Київ : Музична Україна, 1975. 256 с.

про фатальність відрядження композитора на Донбас («если бы эта поездка была не в таких трудных условиях, то Виктор Степанович был бы жив и сейчас»), епізод про донос до НКВС 1935 року, недоброчливе ставлення колеги-композитора, спогади про останній період хвороби митця.

Матеріали архіву композитора наводять на думку про необхідність більш детального прочитання і нової публікації у повному обсязі. Увагу сучасного читача приверне й душевний стан Майстра. Поряд майже з батьківською турботою про дружину, з бажанням спокою і родинного тепла, у листах до неї звучать постійні виправдовування за неухважність і якісь провини. Гірко читати таке: «<...> больной с т^о39, один лежу издерганный вконец и т. д. <...> я ничего не хочу, хочу чтоб Ты была здорова и никогда ничем не мучилась <...> но так жить, как я сейчас живу, – это кошмар – так жить не могу. Не могу, Галочка, я так жить. У меня ведь тоже есть душа и кое-что в ней хорошее» (лист від 12 листопада 1929 р.).

Не вміщені у першому виданні й листи трагічного 1932 року. Прочитані в наш час, вони мають увійти в «Книгу пам'яті жертв голодомору» як свідчення епохи: «Галичка, мне нечего кушать. <...> Пришли мне что-нибудь, а то я погибну» (лист від 9 лютого 1932 р). «Главное, мне очень обидно, что без моей помощи Ты голодаешь в Житомире и я не в состоянии Тебе помочь, ибо сам уже несколько дней не обедаю и сижу абсолютно без копейки. <...> Сегодня был у меня Федя <...> он сегодня ночью едет в Донбасс. Просил хлеба на дорогу, я ему дал полбуханки» (лист від 17 травня 1932 р.)¹.

---

¹ Здається, не лише голод спричиняв весь негатив 1932 року. На таку думку наводить лист Віктора Степановича до В. А. Золотарьова від 11. 12. 1932: «За последнее время я написал Героическую увертюру и сейчас пишу симфонию. Концерт для фортепиано с оркестром я окончил еще в прошлом году и буду его сейчас играть. Работать сейчас в музыкальной области невероятно тяжело и все это мне стоит героических усилий» (Государственный центральный музей музыкальной культуры имени М. И. Глинки. Фонд. 300. № 590). Тяжкі обставини «в музыкальной области» заслуговують на увагу істориків.

Серед безпосередніх авторських автографів – заява В. Косенка до Київської консерваторії від 30 серпня 1934 року: «Прошу прийняти мене та зарахувати до педагогічного складу Всеукраїнської Державної консерваторії. З 1929 по 1934 рр. я працював в Муз.-Театр. ін-ті ім. Лисенка на посаді професора, викладаючи теоретичні дисципліни. Останнього року мені доручено було вести клас камерного співу. Маючи великий досвід та нахил до дисципліни аналіз музичних форм, прошу дати мені можливість викладання цього курсу на теоретичному відділі консерваторії»¹.

В особовому листку з обліку кадрів В. С. Косенко писав: «Закінчив Ленінградську (Петроградську – *К. III.*) консерваторію, клас теорії музики, композитор, піаніст, педагог. Маю до 140 музичних творів. Робочий стаж: 1919–1923 Житомирська музична школа, викладання по класу фортепіано, теорії музики»².

У заяві щодо надання житла від 28.06.37 композитор писав: «Прийнявся було я за роботу к ХХ-летию Октября над оперой “Катерина-кріпачка”, на неизменный текст поэзии Т. Шевченко. Мною и либреттистом были подписаны договоры с управлением по делам искусства»³. Як відомо, задум митців не був реалізований.

Важливим у цьому документі є також свідчення про закінчення Фортепіанного концерту з оркестром, готового до виконання автором вже наприкінці 1932 року. Про те, що партитура концерту була створена, свідчать і спогади М. М. Канерштейна, який згадував, що диригував першим виконанням твору піаністкою Ю. Будницькою на радіо в 30-ті роки. Але авторської партитури й досі не знайдено. Напевно, її втрачено під час війни разом з багатьма іншими матеріалами фондів Українського радіо. Як відомо, фортепіанний концерт В. С. Косенка у повоєнні роки був оркестрований Г. Майбородою.

¹ Косенко В. С. Заява від 30 серпня 1934 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

² Косенко В. С. Особовий листок [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

³ Косенко В. С. Заява від 28 червня 1937 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

З епістолярію композитора не опубліковано його лист до житомирської викладачки музики Лідії Яківни Хаботіної від 3 грудня 1928 року: «<...>Сейчас я в Мелитополе – очень далеко от Вас. Здесь прошли наши два концерта с большим успехом. Должны достояться еще два концерта. Здесь теплота, жара. Я совсем отвык от такого хорошего климата. В среду, вероятно, поедем в Днепропетровск. Там будет у нас 4–5 концертов. Всего прошло у нас 12 концертов. <...> Переезды у нас очень тяжелые, и это дает себя очень чувствовать. В особенности это отразилось, когда мы были на Рудниках. Приходилось все время ездить на лошадях. Усталость чувствую, но с приездом в город она понемногу спадает. К 15/І я должен быть во что бы то ни стало дома, так как с 1/ІІ у меня второе турне»¹.

Матеріали архіву значно змінюють і доповнюють відомості по родину Віктора Степановича. В усіх біографіях композитора зазначено, що його «батько – військовослужбовець». У його «Особовому листку по обліку кадрів» подано дані: «Косенко Віктор Степанович, 1896, 24 листопада, в м. Ленінграді (насправді – Петербурзі – *К. III.*), українець, син службовця, колишне сословіє батьків – службовець, батько помер в 1909 р, мати – в 1921 р. Основний фах – музика, композитор, піаніст, педагог. Соціальний стан – службовець (науковий робітник) <...> Знання чужоземних мов та мов народів СРСР – українська, російська та трохи польська»². Дивно, що не вказано жодної іноземної мови, передусім французької. Та й відомості про володіння польською («трохи»), зважаючи, що дитячі і юнацькі роки композитора минули у Варшаві, є «напівправдою».

Причину цього вдалося виявити завдяки глибшому опрацюванню архіву митця, зокрема матеріалів, зібраних свого часу В. Д. Довженком. Копія заяви Віктора Степанови-

---

¹ Косенко В. С. Лист до В. Я. Хаботіної від 3 грудня 1928 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

² Косенко В. С. Особовий листок по обліку кадрів [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

ча про вступ до Петербурзької консерваторії свідчить, що він – «син генерал-майора Степана Семеновича Косенка». Цей факт багато що пояснює. Високе службове становище батька забезпечувало рівень і можливості культурного побуту родини – кращі викладачі і вихователі для дітей, постійне відвідування театрів, концертів, музеїв, влаштування домашніх зібрань, вечорів, цікавих зустрічей, збирання бібліотеки тощо. Усе це було реальністю дитячих і юнацьких років митця. А в подальшому соціальний стан батька обернувся тяжким звинуваченням, яке нещадно переслідувало композитора протягом усього життя. Минулого треба було зректися, забути про нього, у глибині душі поховати згадки про Петербург і Варшаву. Майбутнє лякало своєю невизначеністю. На певний час родину Косенків – матір, трьох братів, сестру – врятував Житомир, де всі вони зібралися в перші революційні роки. У цей час у Петербурзі переслідували і знищували нащадків минулої доби, і син царського генерала не уник би репресій. У Житомирі Віктор Степанович зустрів багатьох високоосвічених, талановитих людей, знайшов друзів, однодумців, знайшов своє кохання, родину. Перебування в цьому місті було надзвичайно плідним для нього. Тут він сформувався як композитор, багато творив, виявив свій багатогранний виконавський талант. М'якою, теплою, ліричною, душевною людиною вважали Віктора Степановича близькі, друзі, усе житомирське оточення. А більшість його творів цього періоду – цикли романсів, фортепіанні опуси, віолончельна соната – сповнені драматизму, часом справжнього трагізму і свідчать про психологічний неспокій, глибокий душевний злам, нервові напруження автора.

Відомо, що мати композитора Леопольда Йосипівна (у дівочтві Дорошевич) була добре освіченою людиною, гарною піаністкою, терплячою вихователькою дітей. У нагоді може стати цікавий генеалогічний матеріал. Володимир Петрович Чернюк, автор листа до Ангеліни Володимирівни Косенко 1959 року писав: «Моя жена, Лидия Александровна, урожденная Калинин, умерла в 1950 году. Ее сестра Нина умерла в фев-

рале с. г. Они были живыми свидетелями ранних лет Виктора Степановича, т. к. их родители дружили и часто бывали в семье его отца и матери. Лида много мне рассказывала о способностях 6–8–10-летнего Вити, который по слуху иногда очень удачно подбирал целые части из сонат и других пьес, которые играла его старшая сестре, учившаяся в музыкальной школе. В доме у Косенко всегда было уютно и гостеприимно, и Калинки любили у них бывать в Варшаве (и в Киеве). Что касается родства этих двух семейств, то мне известно следующее: мать упомянутых двух сестер (Лиды и Нины) была двоюродной сестрой матери Виктора Степановича. Звали ее Александра Афиногеновна фон Кульман-Врубель. У нее было какое-то родство с художником Врубелем. В крови была помесь грузинского, французского и шведского»¹.

В архіві збереглися два листи до Віктора Степановича, прочитані ним свого часу. Його близький друг **Василь Юрійович Коломойцев**, надійний і постійний партнер у спільному музикуванні, якому композитор присвятив Віолончельну сонату, писав після від'їзду В. Косенка із Житомира (02. 02. 1928): «<...> В городе у нас по-прежнему – могила. За это время не было ни одного концерта, данного приезжими артистами, а также не было концертов Укрфила. Из местных концертов – был открытый только один в Муз. Школе памяти П. И. Чайковского в исполнении двух Мареш, Остача и Пожарской (!) В программе было *trio*, скрипичный концерт (I часть) и романсы – “Мы сидели с тобой”, “Кабы знала я, кабы ведала” (то не пела бы!), “Колыбельная из оперы “Мазепа” и “Страшная минута”. Мое впечатление таково: Остач играл по-ученически (как-то тяжеловесно, видно у него для этой пьесы не хватает технических данных). О Пожарской говорить не приходится – она уже умудряется петь двойными нотами. Что касается *trio*, то на нового слушателя оно не произвело никакого впечатления: звучность струнных была от-

---

¹ Чернюк В. П. Лист до А. В. Косенко. 1959 р. [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

вратительная, партия рояля какая-то затушеванная, а *coda* в финале совершенно пропала. Ритмика в отдельных частях была также какая-то странная. Видно исполнители совершенно не понимают и не чувствуют этого великого произведения. Словом, когда я с этого концерта пришел домой, то мне вспомнились слова Симона “такие концерты в старое время были запрещены...” и тут же мне вспомнилось, как прекрасно и чисто играл Симон этот самый концерт Чайковского.

<...> я уже совершенно вошел в курс работы УНО, очень доволен и бывшая страхконтора мне представляется каким-то кошмаром. Теперь у меня больше свободного времени, так что я ежедневно могу заниматься виолончелью. Беда только в том, что меня уж больно стали эксплуатировать: студент. секция научных работ да еще Укр. муз. тов. Так на этой неделе я играю 3 вечера подряд: вчера играл на вечере памяти Чернышевского (секц. наук. раб.), сегодня играю на студенческом вечере, а в воскр. на вечере памяти Шуберта (в зале УНО). Программа: *trio* (рояль – Левицкая) романсы – Скорульская, а *solo* скрипка – Скороход»¹.

Харківський композитор **Олександр Григорович Дашевський** ділився з Віктором Степановичем (31/ІІ-30 г.) своїми музичними зацікавленнями й уподобаннями: «<...> Я очень признателен Л. Н. Ревуцкому, что он передал Вам, Виктор Степанович, привет от меня. Кстати, я с Л. Н. незнаком, но знаком с ним как с художником, коего я люблю и уважаю и о коем как о человеке я много слышал.

<...> Каковы Ваши творческие замыслы? Последнее, дорогой Виктор Степанович, очень интересует, так как я, как Вам, должно быть немного известно, изменился в оценке муз. явлений. как хотелось бы мне, давнему другу Вашего таланта, найти в Вашей музыке близкое мне.

Мне кажется, что нам, музыкантам, следовало бы иметь большую связь друг с другом; живую, творческую связь.

---

¹ Коломойцев В. Ю. Лист до В. С. Косенка від 2 лютого 1928 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

<...> пишу тепер доволно много, пишуть очень хочеться планов множество! Работа-зарботок не всегда есть в достаточной мере. На Радио имею работу внештатную, периодами. Безалаберщина, халтура – со всем этим приходится бороться, но как это тяжело! Незаслуженные упрёки, нерациональная трата времени!

<...> Я тепер много занят классиками. Хорошо писали старики! Разыгрываю эти дни Метнера сонату *op. 27* и – “Садко” Римского Корсакова – великолепные сочинения! Из музыки киевлян за последнее время слышал у нас в Харькове, разумеется, мало (эту практику надо в корне изменить, Киев ведь во многом в музыке идет впереди Харькова). Но вот упадничество в Киеве у Вас сильнее – квартет № 3 Лятошинского, его же “Золотой обруч”. Лятошинский большой мастер, но ведь это же бог знает, что такое!

Слышал я чудесную миниатюру Л. Н. – “На смерть Амундсена”. Какая проникновенная человечная музыка! А так все в ней просто и экономно. Высшее мастерство – в простоте. Писать просто – очень трудно! Правда ведь?¹»

Решта листів надходила вже після смерті композитора. Глибиною проникнення в музику митця вражає лист, надісланий батькам військовослужбовцем **Яном Хелемським**², освіченим слухачем-аматором, людиною, обдарованою тонким відчуттям мистецтва: «<...> Мне страшно хочется поделиться с Вами, мои дорогие, некоторыми моими переживаниями. Я слушал открытие III^й внеочередной сессии Верховного Совета УССР³, было как-то радостно, легко слушать представителей освобожденного народа. После сессии был

---

¹ Дашевський О. Г. Лист до В. С. Косенка від 3 березня 1930 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

² Батько Яна Хелемського мав музичну освіту, грав в оркестрах на скрипці, хоч того часу працював юристом.

³ Лист написаний 15 листопада 1939 року, у день, коли на Третій сесії Верховної Ради УРСР було прийнято рішення про входження Західної України до складу УРСР.

концерт из произведений советских композиторов. Играли “Героическую увертюру” В. С. Косенко. я очень давно не получал такого душевного удовлетворения, как в тот вечер. Какой глубокий нежный лирик. Какая печаль пронизывает насквозь всю увертюру! Даже в бодрых местах, как тень, как вечный спутник, проскальзывает грусть. Такую вещь нельзя придумать или сочинить, она сама рождается из глубины души. Такая музыка мучает тебя, твои нервы, чувства, душу! Она тебя опрокидывает. Милый Виктор Степанович»¹.

В архіві зберігається й лист **Івана Семеновича Козловського** (03. 08. 61. Москва): «Дорогая Ангелина Владимировна! Я Ваш должник. Получивши от Вас замечательные вдохновенные музыкальные произведения, – до сих пор не мог ни записать, ни исполнить в открытых концертах. Мечтаю выполнить наше стремление – творчество поэта, музыканта, патриота Косенко донести до слушателя. Шлю добрые пожелания. С уважением И. Козловский»².

На прохання редакції консерваторської стінгазети «Музикант» **Борис Миколайович Лятошинський** власноруч висловив свої почуття до друга і колеги. Невеликий аркуш паперу з автографом згодом потрапив до квартири-музею В. С. Косенка:

«Как и все, кто любит музыку, я испытываю глубокую печаль при мысли, что Виктор Степанович так рано ушел от нас... Не будь этого, еще много замечательных произведений подарил бы он нам. Это бесспорно! Б. Лятошинский»³.

Публікацію архівних матеріалів зважуся доповнити власними короткими записами спогадів сучасників композитора – учнів і слухачів.

---

¹ Хелемський Я. Лист до батьків від 15 листопада 1939 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

² Козловський І. С. Лист до А. В. Косенко від 03 серпня 1961 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

³ Лятошинський Б. М. Автограф допису про В. С. Косенка [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

Фріда Ісаківна Аєрова: «Тут глибина звука и полетность. Чудно играл медленные части сонат Бетховена. Лекции по анализу превращались в концерты. Глубина, углубленность в раскрытии произведения. Замечательно показывал *es-moll*ную и *b-moll*ную прелюдии Баха. Часто звучали Чайковский, Шопен, Лист («Забытый вальс»). Виктор Степанович умел открыть план. Его всегда окружали вокалисты. Мариам Андерсон поразила Косенко»

Григорій Васильович Курковський: «Косенко играл в Доме ученых Листа (Сонату «По прочтении Данте»), Шопена. Лирический культурный пианист. Прекрасный звук, чудное легато, выпуклая фраза. Замечательно аккомпанировал Оксане Колодуб»

Євгенія Мойсеївна Столова: «Косенко играл выразительно до слез. Мягкость, доброта, благородство»

Свого часу, на моє прохання поділитися спогадами про співтворчість з Віктором Степановичем, співачка **Оксана Колодуб** надіслала такого листа:

«Москва 8/IV 1973 г.

Уважаемая Кира Ивановна!

В ответ на Ваш запрос сообщаю следующее:

В дуэте с В. С. Косенко, кроме сочинений самого Вик. Степ. нами исполнялись современные украинские романсы: Микола Коляды, Вериківського, Козицького, Золотарева, Мейтуса, Новосадського и др., а также Лысенко, Степового, Стеценко.

В Киеве, в Доме Ученых, где преимущественно проходили камерные концерты, мы дали концерты современного романса из произведений Прокофьева, Дебюсси и Равеля.

Один из концертов состоялся из произведений Шуберта и Шумана. Все было исполнено на украинском языке.

Почти все романсы В. С. Косенко до 1930 г. были исполнены впервые мною, т. е. я была их первой исполнительницей, в том числе и «На майдані» и написан он был для сопрано. Лишь впоследствии Виктор Степанович транспонировал романс для баса.

В 1923–25 гг. из состава “Думки” организованся октет, исполнявший в основном репертуар “Думки”. Музыкальным руководителем был Глеб Таранов. В числе исполнителей были: Оксана Колодуб, Тина Лозинская, Нат. Любанская, Микола Слуцкий (Платонов), Олесь Колодуб, Георгий Васюков, Володимир Донец.

Вот в основном, что могу Вам сообщить достоверно, полагаясь на свою память.

Уважающая Вас
Оксана Колодуб
Москва, ул. Куусинена
д. № 6, корп. 4, кв. 7¹»

Результатом роботи автора в домашньому архіві В. С. Косенка упродовж 1990-х років стала часткова та фрагментарна публікація листів композитора до дружини в ювілейному збірнику «Віктор Степанович Косенко: погляд з 90-х років»². Наведені в статті раніше не друковані архівні матеріали можуть стати в нагоді дослідникам творчості митця.

Список використаних джерел

1. В. С. Косенко у спогадах сучасників / упор. А. В. Косенко. Київ : Музична Україна, 1967. 180 с.
2. В. С. Косенко. Спогади. Листи / упор. А. В. Косенко. Вид 2-ге, доп. Київ : Музична Україна, 1975. 256 с.
3. Дашевський О. Г. Лист до В. С. Косенка від 3 березня 1930 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
4. Козловський І. С. Лист до А. В. Косенко від 03 серпня 1961 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
5. Колодуб О. В. Лист до К. І. Шамаєвої від 8 квітня 1973 року // Особистий архів автора.

---

¹ Колодуб О. В. Лист до К. І. Шамаєвої від 8 квітня 1973 року // Особистий архів автора.

² Косенко В. С. Листи // Віктор Степанович Косенко: погляд з 90-х років : зб. ст. / упор. і ред. Шамаєва К. І. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. С. 8–17.

6. Коломойцев В. Ю. Лист до В. С. Косенка від 2 лютого 1928 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
7. Косенко В. С. Заява від 28 червня 1937 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
8. Косенко В. С. Заява від 30 серпня 1934 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
9. Косенко В. С. Лист до В. Я. Хаботіної від 3 грудня 1928 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
10. Косенко В. С. Листи // Віктор Степанович Косенко: погляд з 90-х років : зб. ст. / упор. і ред. Шамаєва К. І. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. С. 8–17.
11. Косенко В. С. Особовий листок [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
12. Косенко В. С. Особовий листок по обліку кадрів [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
13. Косенко В. С. Письмо В. А. Золотареву от 11. 12. 1932 // Государственный центральный музей музыкальной культуры имени М. И. Глинки. Фонд. 300. № 590.
14. Лятошинський Б. М. Автограф допису про В. С. Косенка [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
15. У світі чарівної музики (Кабінет-музей Віктора Степановича Косенка) / упор. Л. Івахненко. Київ : Кий, 2007. 152 с.
16. Хелемський Я. Лист до батьків від 15 листопада 1939 року [Рукописна копія] // Особистий архів автора.
17. Чернюк В. П. Лист до А. В. Косенко. 1959 р. [Рукописна копія] // Особистий архів автора.

Кира Шамаєва. Из архива Виктора Косенко. Более десяти лет назад архив композитора В. С. Косенко, собранный и сохраненный семьей музыканта, был передан в Институт рукописи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского. До настоящего времени этот архив не обработан полностью и остается фактически недоступным для исследователей. Поэтому им могут пригодиться отдельные фрагменты архивных материалов, с которыми, готовясь к 100-летию В. С. Косенко, работала автор статьи. Обращено внимание на авторские маргиналии в рукописях романсов, которые ранее не привлекали внимания исследователей. Важны дополнения к публикации писем Виктора Степановича жене (20–30 годы), в предыдущих изданиях которых отсутствова-

ли какие-либо намеки на социальный «негатив», а также факты личной жизни автора и его семьи. Приведены рукописи заявлений композитора в различные учреждения и материалы к его биографии, собранные в свое время В. Довженко. Из корреспонденций конца 1920–30-х годов узнаем о музыкальной жизни Харькова и Житомира. Письмо к семье 1959 года содержит интересные сведения о матери музыканта. Размещены впечатления и воспоминания современников композитора, записанные в 1960-е годы.

Ключевые слова: творческая жизнь Виктора Косенко, архив, квартира-музей В. С. Косенко

Kira Shamayeva. From Viktor Kosenko's archive. More than ten years ago the archive of composer V. S. Kosenko, gathered and kept by the musician's family, was transferred to the Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. The archive has not been processed and remains inaccessible to researchers until now. Separate fragments of archival materials the author worked with, preparing for the V. S. Kosenko's anniversary, may be in great use for the researches. The note was taken to the composer's remarks in the romance manuscripts which previously had not attracted the attention of musicologists. An important addition was made to the publication of the letters of V. S. Kosenko to his wife (written in the twenties – thirties of the XXth), previous editions of which were deprived of any hints on the social «negatives» and facts of the composer and his family personal life. Manuscripts of the composer's statements to various institutions as well as the materials to his biography, collected by V. Dovzhenko, were submitted. We will learn about musical life of Kharkiv and Zhytomyr from the correspondence of this time (the end of the twenties – thirties). The letter sent to the family in 1959, provides interesting information about the mother of the composer. The impressions and memories of the composer's contemporaries, recorded in the 1960s, are contained in the article.

Key words: Viktor Kosenko's creative life, archive, V. S. Kosenko's museum apartment.